

Nr 12.

Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- och underofficersutbildning.

I en inom första kammaren väckt, till dess allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 175, har herr *Arrhén* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende må kunna tillmätas den utbildningstid, som ålägges värnpliktiga, vilka undergå officers- och underofficersutbildning, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag i ärendet.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen av statens lönenämnd samt berett Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Statstjänstemännens riksförbund (SR) samt Landsorganisationen (LO) tillfälle att yttra sig över densamma.

Motionen avstyrkes av statens lönenämnd och tillstyrkes av Statstjänstemännens riksförbund. TCO och LO förorda utredning. TCO anser dock, att en utredning bör avse tillgodoräknande i skälig utsträckning av värnpliktstjänstgöring i allmänhet, medan LO uttalar, att en utredning bör omfatta även andra kategorier än befattningshavare i allmän tjänst.

Statens lönenämnd anför i huvudsak:

Frågan om tillgodoräkning av fortsatt värnpliktstjänstgöring för civil verksamhet m. m. har varit föremål för utredning genom särskilda inom försvarsdepartementet tillkallade utredningsmän, vilka den 20 december 1943 avgåvo betänkande med förslag rörande meritberäkning m. m. för befälsutbildade värnpliktiga (SOU 1943: 47). På grundval av detta betänkande har Kungl. Maj:t den 9 juni 1944 utfärdat nu gällande kungörelse med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildade värnpliktiga m. m. (nr 407). Lönenämnden erinrar vidare om de i befordringskungörelsen (1947: 436) meddelade föreskrifterna rörande tillgodoräkning för inplacering och uppflyttning i lönegrad inom reglerad befordringsgång av tid för undergången befälsutbildning. Genom beslut den 3 juni 1949 har Kungl. Maj:t meddelat ändring av gällande föreskrifter angående anställningsform och lönegradsplacering för vissa icke-ordinarie lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter (se bihanget till statsliggaren för budgetåret 1950/51, s. B 190), innebärande att annan militär tjänstgöring än första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) må efter

vederbörande överstyrelses beprövande föranleda viss minskning av föreskrivet antal anställnings- och tjänstgöringsdagar för antagning av extra lärare såsom extra ordinarie.

Enligt lönenämndens uppfattning kunna svårligen mera preciserade bestämmelser än de, som redan utfärdats, meddelas rörande tillgodoräkning i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig undergått officers- eller underofficersutbildning. Med hänsyn härtill kan lönenämnden icke tillstyrka, att en ny utredning på förevarande område igångsättes. Lönenämnden har icke haft anledning att i detta sammanhang ingå på frågan om de ekonomiska förmåner, som åtnjutas av värnpliktiga, uttagna till förlängd utbildning. Nämnden vill emellertid erinra om den utredning av hithörande spörsmål, som nyligen verkställdes av 1948 års värnpliktskommitté (jfr SOU 1949: 46 och prop. 1950: 224).

Tjänstemännens centralorganisation erinrar om att organisationen i en framställning den 25 november 1946 hemställt att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om att fullgjord värnpliktstjänstgöring över huvud taget i skäligen utsträckning måtte räknas den värnpliktige till godo samt att denna framställning ännu icke hade lett till något resultat. Som exempel på yrken, däri problemet om tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring är särskilt aktuellt, ha i motionen nämnts läraryrkena. En av Sveriges folkskolläraryrkesförbund nyligen verkställd utredning om omfattningen av de icke-ordinarie manliga folkskolläraernas militärtjänstgöring under år 1950 jämförd med år 1945 utvisade, att någon nämnvärd lättnad icke uppkommit genom försvarsberedskapens avveckling, vilket torde bero på att värnpliktiga av denna kategori i stor utsträckning äro lämpade för och uttagas för befälsutbildning. En tillfredsställande lösning av tillgodoräkningsfrågan är enligt TCO av stor vikt för att i möjlig mån skapa rättvisa mellan olika tjänstemannagrupper samt för att de värnpliktiga skola med intresse ägna sig åt den militära utbildningen. Ur sistnämnda synpunkt kan det vara förklarligt, att motionären begränsat sitt yrkande om utredning till att gälla tillgodoräkning av tid för befälsutbildning. Starka skäl tala dock för att en utredning, vilken bör genomföras utan tidsutdräkt, bör avse bestämmelser om tillgodoräkning i skäligen utsträckning av värnpliktstjänstgöring i allmänhet.

Statstjänstemännens riksförbund finner de av motionären anförda skälen väl motivera en utredning av hithörande spörsmål. Förbundet erinrar om den jämväl av lönenämnden berörda utredningen av år 1943, som ledde till kungörelsen 407/1944 med provisoriska bestämmelser ang. meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig m. m. och om cirkulär 408/1944 med bestämmelser ang. handläggning av anställningsfrågor rörande arbetare, men framhåller att de nämnda bestämmelserna visserligen icke ha upphävts men synas efter beredskapens upphörande ha råkat i glömska.

Vissa svårigheter föreligga att tillämpa gällande bestämmelser om meritberäkning på sådant sätt, att syftet uppnås. I många fall lägga även avtalsbestämmelserna hinder i vägen för en fullt rättvis tillämpning av bestämmelserna vad angår de kollektivavtalsbundna arbetargrupperna.

Olika beräkningsgrunder tillämpas för närvarande i fråga om militära tjänstgöringens meritvärde för de studerande, som söka inträde vid fackhögskolor med särskilda inträdesfordringar. I vissa fall ger varje månad av militärtjänstgöringen viss poäng — i allmänhet $1/2$ enhet — i andra fall räknas poäng endast för befälsutbildning, medan slutligen utbildning i viss tjänst, som medför ökat värde för en speciell studieriktning, ger den sökande fördel framför annan i övrigt jämbördig sökande. Det är angeläget, att största möjliga enhetlighet skapas i dessa hänseenden. Denna synpunkt har även kommit till uttryck i 1948 års läkarutbildningskommittés nyligen framlagda betänkande (SOU 1951: 4).

Sammanfattningsvis tillstyrker riksförbundet utredning i det av motionären anförda syftet under framhållande av att vid en dylik utredning samtliga på problemet inverkan faktorer böra beaktas. Framförallt torde också frågan om det ekonomiska vederlaget för den längre militära tjänstgöringen tagas i betraktande såsom ett betydelsefullt moment, ägnat att i sin mån tillgodose den av motionären anförda beredskapssynpunkten.

Landsorganisationen anser, att en utredning icke bör begränsas att avse befattningshavare i allmän tjänst utan även bör omfatta andra kategorier av utbildade och i avseende å dessa senare syfta till att utfinna former för kompensation, svarande mot den förmån som utbildningstidens tillgodoräknande i merithänseende betyder för de förstnämnda. LO tager därvid främst sikte på sådana anställda, för vilka på grund av anställningsförhållandets privaträttsliga natur möjlighet icke finnes att i lag reglerade utbildningstidens tillgodoräknande vid befordran, löneuppflyttning o. d.

Utskottet. Det värnpliktiga befälet av olika grader utgör den större delen av befälskåren inom en modern armé. Det är därför av vikt att få de psykologiska och reella hinder avlägsnade, som kunna bidra till att skapa olust hos dem, som uttagits till den mera tidskrävande befälsutbildningen. Den befälsutbildade värnpliktige riskerar med nuvarande ordning att redan från början bli förbigången av sina yrkeskolleger på grund av tidsförlusten, ett förhållande som kan komma att kvarstå under så gott som hela hans yrkesverksamhet. Även ur beredskapssynpunkt torde denna fråga ha en viss betydelse.

Som av föreliggande remissyttranden framgår kunna hänvisningar göras till en serie under andra världskriget utfärdade författningar, av vilka SF 1944: 407 och 408, som dock angavs vara av provisorisk karaktär, torde vara de ur principiella synpunkter mest betydelsefulla. Enligt vad

utskottet inhämtat synas emellertid såväl nämnda kungörelser som andra författningar, vilka i samma syfte utfärdats under det senaste kriget, numera betraktas såsom hänförande sig till de förhållanden, som betingades av beredskapstjänsten under kriget. Författningarna äro visserligen formellt i kraft men synas i regel icke ha tillämpats efter den 30 juni 1945.

Det torde vara klart att ett utbrett missnöje över dessa förhållanden råder bland de värnpliktiga, vilket bl. a. föranlett framställningar från tjänstemannaorganisationerna. Här må endast erinras om de initiativ, som tagits av Folkskollärarnas riksförbund och Tjänstemännens centralorganisation. Till dessa kunna även läggas på sin tid gjorda uttalanden av Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Sveriges förenade studentkårer (SFS).

Utskottet vill som sin mening framhålla, att en utredning rörande en samordning av alla de problem, som här föreligga, även borde beröra spörsmålet om möjligheterna att kompensera jämväl andra kategorier av utbildade än dem, som av motionären närmast åsyftats. I remissyttrandena från TCO och LO uttalas önskemål om ett dylikt vidgat betraktelsesätt. Även motionären har i motiveringen till sin motion ifrågasatt om icke behov av dylika bestämmelser föreligger för över huvud taget all värnpliktstjänstgöring, såväl första tjänstgöring som fortsatt sådan. Utskottet finner för sin del att denna synpunkt bör beaktas vid den föreslagna utredningen.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts hemställer utskottet,

att första kammaren i anledning av förevarande motion för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende må kunna tillmätas den utbildningstid, som ålägges värnpliktiga, vilka undergå officers- eller underofficersutbildning, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 24 april 1951.

På utskottets vägnar:

BERNHARD NÄSGÅRD.

Närvarande: herrar Näsgård, Sandberg, Birger Andersson, Ernst Hjalmar Nilsson, Lundqvist, Einar Eriksson*, Arrhén, Larsson*, Karl Persson*, Englund*, Nyström* och Axel Andersson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

- 1) av herr *Sandberg*;
- 2) av herrar *Birger Andersson*, *Ernst Hjalmar Nilsson*, *Einar Eriksson* och *Karl Persson*, som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Utskottet kan förstå motionärens uppfattning att det ur rättvisesynpunkt kan vara önskvärt, att samhället så långt det är möjligt låter den förlängda värnpliktstjänstgöringen räknas de befälsutbildade värnpliktiga till godo som merit i civil verksamhet. För de värnpliktiga utgör den militära befälsutbildningen icke endast en utbildning i sådana rent militära färdigheter, som sakna betydelse för den civila verksamheten, utan den skänker ofta sådana kunskaper, som kunna ha direkt betydelse för den värnpliktiges civila yrke. Synnerlig vikt bör fästas därvid, att till befälsutbildning uttages i stort sett eliten av svensk manlig ungdom. Utskottet finner det därför både rimligt och riktigt, att man såvitt möjligt söker neutralisera eller mildra följderna av den försening i fråga om utbildning eller tjänstårs intjänande, som genom befälsutbildningen drabbar värnpliktiga i förhållande till dem, som icke behöva underkasta sig sådan utbildning.

Såsom framgår av infortrade yttranden har emellertid frågan om tillgodoräkning av fortsatt värnpliktstjänstgöring för civil verksamhet m. m. varit föremål för utredning genom särskilda tillkallade utredningsmän, vilka den 20 december 1943 avgivit betänkande med förslag rörande meritberäkning m. m. för befälsutbildade värnpliktiga. På grundval av nämnda betänkande har Kungl. Maj:t den 9 juni 1944 utfärdat en kungörelse, vilken alltjämt är gällande, med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig m. m. (nr 407). Kungl. Maj:t har vidare i anslutning till nämnda kungörelse i cirkulär den 9 juni 1944 (nr 408) till statsmyndigheterna meddelat vissa föreskrifter av innehåll, att statsmyndigheterna vid handläggning av anställningsfrågor rörande arbetare skola beakta efter ingången av år 1942 fullgjord befälsutbildning m. m. Dessa anvisningar syfta i stort sett till att myndigheterna skola tillse, att befälsutbildad arbetare icke erhåller ogynnsammare anställningsvillkor än som skulle ha tillämpats, om han icke uttagits till befälsutbildning.

Därjämte har i kungl. kungörelse den 30 juni 1947 (nr 436) angående reglerad befordringsgång för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst meddelats vissa föreskrifter rörande tillgodoräkning för inplacering och uppflyttning i lönegrad inom reglerad befordringsgång av tid för undergången befälsutbildning.

Slutligen har i kungl. brev den 30 juni 1948 med däri den 3 juni 1949 vidtagen ändring meddelats vissa föreskrifter angående anställningsform

och lönegradsplacering för vissa icke-ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, försvarets läroverk, folk- och småskoleseminarierna, de högre tekniska läroverken och de högre kommunala skolorna, innebärande, att annan militär tjänstgöring än den första (tjänstgöring i en följd) må efter vederbörande överstyrelses beprövande föranleda viss minskning av föreskrivet antal anställnings- och tjänstgöringsdagar för antagning av extra lärare till extra ordinarie.

I nämnda brev föreskrives sålunda, att den, som i egenskap av extra lärare eller extra övningsskollärare innehåft anställning med full tjänstgöring vid här avsedd läroanstalt under minst 532 dagar och därvid tjänstgjort under minst 425 dagar, må antagas till extra ordinarie lärare. Om vederbörande undergått befälsutbildning, må sådan tid tillgodoräknas honom på det sättet att angivna tider av 532 och 425 dagar minskas, den förstnämnda tiden med högst 150 dagar och den sistnämnda med högst 120 dagar.

De i 1944 års kungörelse meddelade bestämmelserna om tillgodoräkning av befälsutbildning som merit vid anställning, befordran eller förordnande skola äga tillämpning å dels befattning i statens tjänst, dels befattning vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola, praktisk mellanskola, högre folkskola eller vid folk- eller småskola, dels ock annan kommunal befattning, som tillsättes av statlig myndighet eller beträffande vilken kommunal myndighets beslut om tillsättande må sakligt prövas av statlig myndighet. Vad i kungörelsen stadgas om utbildningskurs skall ha avseende å kurs för utbildning till befattning, som nyss uppräknats.

Med befälsutbildning avses i detta sammanhang dels sådan utbildning om 360 respektive 180 dagar, som jämlikt 27 § 1 mom. B värnpliktslagen ålägges dem, vilka uttagits för fortsatt utbildning till officer eller underofficer, dels sådan fortsatt utbildning om 120 (i vissa fall 210) dagar, som jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen ålägges marinen tilldelad värnpliktig, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinist- eller maskinistexamen av andra klass, dels ock sådan fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar, som jämlikt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen må åläggas värnpliktiga, vilka idka studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör eller eljest i sådana ämnen, att deras insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten. Vidare hänföres hit utbildning till reservofficer eller till fänrik vid sjövärnsskåren. Med befälsutbildad skall förstås den, som med godkända vitsord genomgått befälsutbildning.

Enligt kungörelsen skall vid tillsättande av befattning m. m. den hänsyn, vartill omständigheterna föranleda, tagas till befälsutbildning hos sökande, varjämte gäller, att befälsutbildad sökande till befattning eller förordnande, vilken icke på grund av vad i kungörelsen stadgas eller eljest fått

räkna sig befälsutbildning till godo i merithänseende, skall äga företräde framför eljest jämställd sökande. Därjämte föreskrives, att stipulerad maxi-
miålder — vare sig det gäller anställning hos verk eller befordran till
viss befattning i verket, tillträde till vid verket anordnad utbildningskurs
eller inträde vid läroanstalt — får av befälsutbildad överskridas med tiden
för befälsutbildningen, att myndighet vid handläggning av anställnings- och
befordringsärenden må i fråga om befälsutbildad meddela eftergift be-
träffande teoretiska och praktiska kompetensfordringar i den mån så kan
ske utan men för fullgod personalrekrytering, att i den mån prov- eller
aspiranttjänstgöring är föreskriven befälsutbildad må, om så finnes kunna
ske, tillgodoräkna tid för befälsutbildning som tjänstgöringstid samt att
vid tjänstårsberäkning för befordran befälsutbildad må tillgodoräkna tid,
varunder han efter vunnit första fortlöpande anställning undergått be-
fälsutbildning. Slutligen stadgas, att i det fall, att befattningshavare efter
vunnit anställning vid vederbörande verk inträtt i viss turordning för
erhållande av framtida förordnande eller befordran, bör avbrott i anställ-
ningen eller tjänstgöringen för befälsutbildning i och för sig icke föranleda
rubbning i hans befordringstur.

Kungörelsen innehåller sålunda dels vissa allmänna regler, rekommenda-
tioner, om att befälsutbildning bör beaktas vid anställning m. m., dels ock
vissa föreskrifter, som statsmyndigheterna skola iakttaga i anställnings-
och befordringsärenden. Med de meddelade föreskrifterna har avsetts att
bereda möjlighet för de befälsutbildade att erhålla kompensation för den
försening beträffande befordran, som befälsutbildningen förorsakar.

Lönenämnden har i sitt yttrande uttalat, att mera preciserade bestä-
melser än dem, som finnas utfärdade, svårligen kunna meddelas. Utskottet
anser sig kunna dela denna uppfattning, detta så mycket mer som i intet
av de från organisationerna inkomna yttrandena några skäl anförts för
den begränsade utredning, som i motionen begärts.

Statstjänstemännens riksförbund framhåller som en olägenhet, att skilj-
aktiga beräkningsgrunder f. n. tillämpas i fråga om den militära tjänst-
göringens meritvärde för studerande, som söka inträde vid fackhögskolor
med särskilda inträdesfordringar. Riksförbundet framhåller, såsom ovan
anförts, att i vissa fall ger varje månad av militärtjänstgöringen ett visst
poängvärde samt att i andra fall poäng räknas endast för befälsutbildning,
medan slutligen utbildning i viss tjänst, som medför ökat värde för en
speciell studieriktning, ger den sökande fördel framför annan i övrigt jäm-
bördig sökande. Enligt förbundet är det därför angeläget, att största möjliga
enhetlighet skapas i dessa hänseenden.

Utskottet vill i anledning härav erinra om att nämnda spørsmål varit
föremål för övervägande av utredningsmännen. För det fall att poängbe-
räkning av sökandes meriter kommer till användning ha utredningsmännen

uppgjort en normaltaxa för värdesättning av militära meriter, varefter utredningsmännen ingått på en diskussion om det meritvärde, som vid tillträde till undervisningskurser på skilda områden och vid inträde i skolor av skilda slag, såväl högre som lägre, bör åsättas fullgjord värnplikts-tjänstgöring, tid för befälsutbildning och beredskapstjänstgöring. Utredningsmännen ha uttalat, att de icke funnit nödvändigt att framlägga något förslag i ämnet, utan att det torde få ankomma på skolornas ledning och andra myndigheter att beakta denna sak. Något förslag till författningstext i berörda avseende har sålunda icke utarbetats och framlagts.

Utskottet vill gärna understryka önskvärdheten av att enhetliga beräkningsgrunder i fråga om befälsutbildningens meritvärde kunde komma till användning vid studerandes inträde i läroanstalter och vid deras tillträde till olika utbildningskurser, men därvidlag torde dock i första hand gälla icke så mycket att vinna rättvisa mellan sökande till olika slags skolor eller kurser utan mellan flera sökande till samma skola eller samma slags skolor respektive kurser. Det måste dessutom tillses, att befälsutbildningen icke tillmättes större meritvärde än som i varje särskilt fall kan vara motiverat. Befälsutbildningen får sålunda icke erhålla så högt poängvärde, att den, som icke fullgjort sådan tjänstgöring, i konkurrens med befälsutbildad medsökande blir lidande, vilket i fråga om tillgodoräkning av viss militärtjänstgöring inträffat vid sökande av inträde till de högre läroanstalterna, där inträdesspärren förekommer, och som även föranlett klagomål från kvinnliga akademikers förenings sida.

Även om utskottet i likhet med riksförbundet finner önskvärt, att rättvisare normer på detta område kunde utfinnas, vill dock utskottet ifrågasätta, huruvida det kan vara lämpligt att detta spörsmål om genomförande av ändrade beräkningsgrunder, avsedda att tillämpas vid studerandes tillträde till ett stort antal läroanstalter och vid tillträde till undervisningskurser inom skilda områden, regleras genom författningsbestämmelser. Det av förbundet framförda kravet på utredning i syfte att åstadkomma en rättvisare meritvärdesberäkning tager för övrigt sikte på icke blott befälsutbildningstid utan även värnpliktstjänstgöring i allmänhet. Förbundet går sålunda i sitt krav på utredning längre än vad som ifrågasatts av motionären.

TCO anför, att en tillfredsställande lösning av frågan om tillgodoräkning är av stor vikt bl. a. för att de värnpliktiga med intresse skola ägna sig åt den militära utbildningen samt att det ur denna synpunkt är förklarligt, att motionären begränsat sitt yrkande till att gälla tillgodoräkning av tid för befälsutbildning. TCO anser emellertid, att utredningen bör utsträckas att avse bestämmelser om tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring i allmänhet. Även LO förordar utredning men anser, att denna icke bör, såsom i motionen åsyftas, begränsas till att avse befattningshavare i allmän

tjänst utan taga sikte på alla kategorier befälsutbildade. De båda organisationerna äro sålunda positivt inställda till en utredning, men en sådan i en betydligt vidare omfattning än vad motionären åsyftar. Till detta spörsmål, som utgör ett större och betydligt mera vittsyftande problem, har utskottet i detta sammanhang icke möjlighet att taga ställning.

Genom de bestämmelser om tillgodoräkning av tid för befälsutbildning, vilka redan finnas utfärdade, torde de krav, från de befälsutbildades sida, som tidigare ställts på statsmakterna, i allt väsentligt ha tillgodosetts. Lönenämnden har ansett, att det svårligen låter sig göra att få fram mera preciserade bestämmelser än dem, som finnas. Detta är även utskottets uppfattning. Utskottet finner det därför föga sannolikt, att genom en ny utredning skulle kunna utvinnas något utöver vad som redan framkommit i det år 1943 framlagda betänkandet och som lagts till grund för 1944 års kungörelse.

Utskottet får därför under hänvisning till vad sålunda anförts hemställa,
att motion nr 175 ej måtte till någon första kammarens
åtgärd föranleda.
